

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ *

Ἡ τραγωδία *Ἀντιγόνη* ἀρκεῖ πρὸς ἐπισκόπῃσιν τοῦ μεγάλου αἰδοῦ ἐν τῷ ἐκυτοῦ δημιουργείῳ καὶ πρὸς κατανόησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν τάσεων αὐτοῦ. Αὕτη ἐν τῇ πλειάδι τοῦ Σοφοκλέους εἶναι ὁ δίκυγέστκος ἀστὴρ, ἀστὴρ μεγάλου μεγέθους καὶ κατὰ τὸν ἀρίστου περὶ τῶν τοιούτων κριτὴν Βεργχάρδον (ἐν *Grund. der Griech. Liter. II Abtheil. p. 314*) ἀποτελεῖ τὸν κανόνα τῆς ἐλληνικῆς τραγωδίας. Ἐν τῇ τραγωδίᾳ ταύτῃ ὀρίζονται δύο χαρακτῆρες καὶ ἐκπροσωποῦνται ἀμοιβαίως δύο ἔννοιαι αἰωνίου ἀληθείας, ὧν ἡ μὲν κελεύει «ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει ὑποταγὴν μᾶλλον τῷ θεῷ, ἢ τοῖς ἀνθρώποις» ἡ δὲ «εἰς ἕκαστος ὑπόκειται τῇ ἀρχῇ τῇ δεσποζούσῃ αὐτοῦ». Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐστενοχωρημέναι ἐν ταῖς κιγκλίσι ἀνθρωπίνης ἀμφλυωπίας, εἰσδύουσαι ἀναμέσων τῆς ἀκαθέκτου ἐνεργείας τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, ἀποβάλλουσιν αἱ ἔννοιαι αὗται τὴν ἡρεμὸν αὐτῶν ὑπαρξιν κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς πρὸς ἀλλήλας εἰρηναίας σχέσεως ἀντιπαρκατασόμεναι ἐν τραχείᾳ ἀντιθέτει πρὸς ἀμείλικτον ἀγῶνα καὶ πρῶτον ἐντεθεὶν ἐκ τοῦ ὅτι τῶν θρώπων ἅτομα (ἐν ὧν τῇ φυλακῇ ὡς εἰπεῖν εὐρίσκονται) καταθρονοῦνται, ἀπαλλάσσονται πάλιν αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἔννοιαι καὶ ἐκ νέου ἀποκαθίσταται ἡ ἀγνότης καὶ ἡραμία τοῦ αἰωνίου κύρους αὐτῶν. Ἀμφοτέρους λοιπὸν τοὺς χαρακτῆρας τούτους καὶ τὴν ὅλην ποδὸν τῆς τραγικῆς πράξεως μετ' ἀξιοθαυμάστου τέχνης ὑπετύπωσε καὶ διεπέρανε ὁ μέγας ποιητής. Καὶ τὸ μὲν δυσχερέστερον τῆς ἐντολῆς ἦτο πάντως ὁ τοῦ Κρέοντος χαρακτῆρ' ἀντιθέτως δὲ πρὸς τὰς ἐννοίας ἐκείνας ἡ μὲν *Ἀντιγόνη* ἐκπροσωπεῖ τὸ θεῖον, ὁ δὲ *Κρέων* τὸ ἀνθρώπινον δίκαιον καὶ ἐντεθεὶν ἐλκττοῦται. Περὶ πλέον δὲ ἡ εὐγενὴς νεότης προσέλκεται πᾶσαν καρδίαν διὰ τῆς εὐσεβοῦς καὶ εὐθαρστοῦς αὐτοθυσίας τῆς ζωῆς χάριν τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ὀφείλει τῷ περιλημένῳ ἀδελφῷ, ἐν ᾧ ὁ Κρέων ὡς δυνάστης διώκων διὰ τοῦ ξίφους τὸν παρκαίνοντα τὸν ἀνθρώπινον νόμον, ῥᾶττα ἐπισπᾶται τὴν ἀπέχθειαν αἰμοδιψοῦς τυραννίας κατερχόμενος ὑπὸ τὸ μέτρον τῆς τραγικῆς ἀξίας. Ὅδε ὁ μῦθος παρέσχε τὴν ἀφορμὴν. Κρέων, ὁ ἀδελφὸς τῆς δυστήνου μητρὸς καὶ συζύγου τοῦ Οἰδίποδος Ἰοκάστης, μετὰ τὴν ἐν διμαρχίᾳ ἀλληλοκτονίαν τῶν ἀδελφῶν Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους ἀπηγόρευσε νὰ μὴ θάψωσι τοῦτον καὶ τὴν ἰδίαν ἀνεψιάν *Ἀντιγόνην*, τὴν δυσπειθοῦσαν τῷ κελεύσματι τοῦ Κρέοντος ἐκέλευσε νὰ θανατώσωσιν, ἀπολέσας ὅμως τούτου ἕνεκα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Εὐρύδικην καὶ τὸν υἱὸν Λάμωνα τὸν τῆς *Ἀντιγόνης* μνηστῆρα, αὐτοκτονήσαντα. Ἦτο

* Ἀναγνώσθη ἐν τῷ Σολλόγῳ τῇ 4 Ἀπριλίου.

τὸ ἔτος 437 π. Χ. καὶ μὴν Μάρτιος, ὅτε ὁ Σοφοκλῆς ἐδίδασκε τὸν μῦθον τοῦτον ἐν τῇ Ἀντιγόῃ καὶ παρέστησε πρὸ τῶν ὁρμάτων τῶν θεατῶν τὴν καταστροφὴν τῆς ἡρώιδος μετὰ τῶν τραγικῶν ἐπακολουθημάτων. Ἀξιωμακτικῶς πῶς ὁ ποιητὴς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐνόησε νὰ ἐμφανίσῃ τὸ ὅλον. Δύο θυγατέρες τοῦ Οἰδίποδος ἐν ἀκραίᾳ νεότητι ἀκουρήτιον ἄνθος ἔχουσιν» ἐλείποντο ἔτι ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἀμφότεραι δεδοκιμασμένοι ἐν τῇ σχολῇ τῶν συμφορῶν, διότι εὐχρίθμα μόνον ἔτη τῆς παιδικῆς ἡλικίας διήλθον πῶς εὐτυχῇ. Καὶ ἡ μὲν Ἰσμήνη, ἡ τῆς Ἀντιγόνης νεωτέρα παῖς, ἀγαθὴ καὶ εὐγενὴς ἀδελφὴ καὶ καθόλου ἀξιοφίλητος κόρη διαπρέπει ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ οἴκου ἐπὶ ἀγνότητι γυναικείου χαρακτήρος· ἡ δ' Ἀντιγόνη ἰσχυρὰ καὶ θαρραλέα καὶ δραστηρία εἶναι καὶ φιλητικὴ μέχρι ἐθελοθυσίας. Ἐπιδοῦσα καὶ ἐπαισθημένη τὴν πτώσιν τοῦ ὑπερτίμου πατρὸς αὐτῆς παρηκολούθησεν αὐτῇ κατὰ τὴν ἐξορίαν, τὴν τοῦ ἐπαίτου στολὴν ἐνδυθεῖσα καὶ ἐστερημένη τῶν μάλιστα ἀπαραιτήτων πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτηδείων, κτεγλύκανε τὴν ὑστάτην ἡμέραν τῆς ζωῆς ἐκείνου τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ πιστότητι, ἰδοῦσα αὐτὸν τοῦτον ἀποθνήσκοντα ἐν ταῖς ἰδίαις ἀγκάλαις. Ἡ αὐτὴ ἀτυχὴς κόρη ἐφρόντισε καὶ περὶ τῆς ταφῆς τῆς ταλαίνης μητρὸς. Νῦν ἔπεσον ἀτυχῶς ἐξ ἀλληλόφονίας οἱ δύο ἀδελφοί. Τοιοῦτοι δὲ δυστυχεῖς παρ' Ἑλλήσι τάσσονται ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν Εὐμενίδων. Διαρρήδην ὁ πατὴρ φιλητικῶς ὅσον συνέστησε τὰς δυσπότους θυγατέρας τῷ Κρέοντι, ὃν ἦτο ἡ μόνη προστατὴς, ὅτ' ἐν τῷ ἀρχαίῳ μεγάρῳ τοῦ οἴκου (δηλ. τῆς οἰκογενείας) τοῦ Κάδμου ἀνέλαβε τὰ ἥνικα τῆς κυβερνήσεως. Τότε λοιπὸν ἐπισκοπεῖ τὰ πράγματα, ἐκλογίζεται τὰ καθήκοντα τοῦ ἡγεμόνος καὶ τὸ πρῶτιστον, εἰς ὃ πέποιθεν, ὑπολαμβάνει τοῦτο νὰ διατρανώσῃ δῆλον ὅτι τὸ δίκαιον, τὸ ἀπροσωπώληπτον καὶ τὸ μῖσος πρὸς τοὺς ἀδικοπραγοῦντας διὰ τούτου, ὅτι τὸν ἴδιον ἀνεψιόν, τὸν ἐπενεγκόντα ἐλευθρον τῇ πατρίδι, τὸν ἤδη ὑπὸ τῶν θεῶν κριθέντα, ὑποβάλλει εἰς τὴν αἰσχίστην τῶν τιμωριῶν, τὴν ἐαυτῷ δυνατόν, ἦτοι εἰς τὴν στέρησιν τιμητικοῦ ἐνταφιασμοῦ. Καὶ δὴ ὁ μὲν Πολυνείκης ἔμελλε νὰ ριφθῇ ἔξω τοῖς γυψὶ καὶ τοῖς κυσίν, ὁ δ' Ἐτεοκλῆς νὰ ταφῇ διὰ πασῶν τῶν τιμῶν. Ἐντεῦθεν φύλακες καθίστανται καὶ θανατικὴ ποινὴ ἀπειλεῖ τὸν τολμήσαντα παράβασιν τοῦ κελεύσματος. Ἐπειδὴ δ' ὁ βασιλεὺς προαισθάνεται τοὺς ἐπὶ τῷ Πολυνείκει ὀλοφυρμούς τοῦ λαοῦ τῶν Θεβῶν, μετεπέμψατο τοὺς πιστοτάτους τῶν ἀνδρῶν ὅπως δειχθῶσιν ἐνεργοὶ ὑπὲρ τῆς βασιλικῆς βουλῆς. Δίκην κεραυνοῦ ἐπληξεν ἐν πρώτοις τὰς ἀκοὰς τῆς Ἀντιγόνης τὸ κήρυγμα τοῦ Κρέοντος, ἡ δυσμῶν νεάνις περὰ τὰς μεγάλας ζημίας, αἵτινες τέως ἔτρωσαν τὰ μυχαίτατα τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀπεταμιεύετο ἢ νῆα αὕτη συμφορὰ, ἢ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας ἀντιτασσομένη τῷ ἐνδοτάτῳ αὐτῆς αἰτιήματι, διερεθίζουσα ἀπάσας τὰς δυνάμεις καὶ τὰ πάθη. Ἰστέον δ' ὅτι ὁ Κρέων ἐξ ἀρχῆς διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα διαγωγὴν ἀπέβαλε τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν πίστιν, ἡ δ' εὐσταθὴς αὐτῆς ἀπόφασις εἶναι νὰ παραβῇ τὸ πρόσταγμα. Καὶ καθάπερ ἐν ταῖς ὁμηρι-

καὶς ῥαψωδίας περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου, οὕτω καὶ ἐνταῦθα περὶ τὸν πεσόντα Πολυνείκην καθίσταται κρητερὸς ἄγων· διότι τῇ γυναικεῖα καρδίᾳ βαθέως ἐνεχράχθη δόγμα ἡ ἀφοσίωσις εἰς γεννῆτορας καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἡ βαθεῖα ἐν τῇ ἰδίᾳ καρδίᾳ συναίσθησις τῶν ἡδέων καὶ τῶν ἀλγεινῶν ἐκείνων. Καὶ οὕτως ἐν τῇ σφαίρᾳ ταύτῃ ἐπεφάνη ἐνίοτ' ἐπὶ τῆς γῆς γυναικεῖος ἥρωϊσμός. Ἡ Ἀντιγόνη παρέσχετο ἔλεγχον τούτου πρὸς τὸν πατέρα καὶ νῦν ὡς πρὸς τὸ τεκμήριον τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς ἀγάπης ἐμελλε νὰ μὴ ἐπαμφοτερίζῃ. Καὶ ἡ Ῥεσφά ποτε, ἡ τοῦ Σκούλ σύζυγος (καὶ ὀρθότερον παλλακίς) ἐφύλασσε νῆμέρας καὶ νυκτὰς τοὺς ἐπὶ τοῦ στυροῦ κρεμαμένους υἱοὺς τῆς, ἵνα μὴ μεθ' ἡμέραν σπκράσσωνται ὑπὸ τῶν ὀρνέων, νυκτὸς δ' ὑπὸ τῶν θηρίων. Ἐξ ἔσου ἐρρωμένως καὶ ἡ Ἀντιγόνη ἔγνω νὰ θάψῃ τὸν ἀδελφὸν καὶ νὰ ὑποστῇ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, διότι ὁ ἐνταφιασμός εἶναι θρησκευτικὸν καθήκον καὶ δι' ἀρχαίων θεσμῶν ἀκούδεις οἶδεν ἐξ οἴου φάνησθαι ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καθαρικοθεῖς, τὸ δὲ καθήκον αὐτὸ ἀνήκει τῷ θήλει γένει, τῷ νῦν ἤδη μονωθέντι. Αἱ ἐλπίδες αὐτῆς ἐπερείδονται ἐπὶ τῇ δικηκριμένη συμπτῇ τῆς Ἰσμήνης, ἣν κατὰ τὸ λυκαυγὲς καλεῖ ἀπὸ τῶν Κάδμειων μεγάρων ὅπως ἀποκαλύψῃ αὐτῇ τὴν στάσιν τῶν πραγμάτων καὶ κοινολογήσῃται τὰ περὶ ἐπιτελέσεως τοῦ ἔργου. Καὶ ἔτι ἐσαύτις ἀναφύεται ἐν τῷ πολυπικθεῖ οἴκῳ, μάλιστα ἐπὶ ἐπικινδύνου περιστάσεως, ἡ παλαιὰ ἐκείνη διχοστάσις, ἡ ἅπαντα τὰ μέλη τέως διὰ συμφορῶν περιέκλωσσε. Καὶ ὡς ὁ Οἰδίπους καὶ ὁ Κρέων, ὁ Πολυνείκης καὶ ὁ Ἑτεοκλῆς, οὕτω δίστανται τανῦν ἡ Ἰσμήνη, καὶ ἡ Ἀντιγόνη, καὶ ἐκείνη μὲν ἐν μερίμναις καὶ ἄλγει ὑποστρέφει εἰς τὸν ἄκτορα, ἡ δ' Ἀντιγόνη χωρεῖ εἰς τὴν πρᾶξιν. Οἱ τελευταῖοι βλαστοὶ τοῦ στυγερωτάτου γάμου δικηλῶνται ἀμοιβῶδὸν καταδεδικασμένοι εἰς ἐπιθανάτιον ἐγκατάλειψιν καὶ ἀπαισίᾳ εἰμαρμένη ἐγκαταλελειμμένοι. Καὶ ἐν ᾧ ποτε καιροῦ ἐν τοῖς Κάδμειοις μεγάροις, ἅτινα παρίστην ἡ σκηνή, ἐκράτει εὐθυμία καὶ φιδρότης καὶ κατὰ τὸν γάμον τοῦ Κάδμου καὶ τῆς Ἀρμονίας συνετέλεσαν καὶ οἱ θεοὶ αὐτοὶ τὴν ἑορτὴν καὶ προσήνεγκον τῷ μέλλοντι γένει τῶν ἡρώων τὰς δωρεὰς καὶ τὰς εὐλογίας, ἡδὴ νῦν ἐπέπρωτο ἅπαντα ἐν ζόφῳ καὶ φρίκῃ νᾶφνισθῶσιν. Ἐν δὲ τῷ συμφέροντι τοῦ οἴκου ὁ ποιητὴς μεγαλοπρεπῶς ὅσον ἐνυφαίνει καὶ τὰ τῆς πολιτείας συμφέροντα. Τὰς ἐπτάπύλους Θήβας συμπαρέσυρεν ἐκ μακροῦ χρόνου ἡ κακοδαιμονία τοῦ βασιλικοῦ γένους καὶ τό γε νῦν ἡ κίματηρὰ τῶν ἀδελφῶν ἔρις ἤγαγεν αὐτὰς εἰς τὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς. Πῦρ ἠπειλεῖ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ὅπλα ἔστιλβον καὶ βασιλικαὶ σάλπιγγες ἀντήχουν περὶ τὰς πύλας, ἥρωες πρὸς τοὺς ἐπιρρινεστάτους οὐχὶ ἄνισοι ἐξ ὧν ἡ τῶν Ἑλλήνων γῆ ἐγέννησεν, ἀντιπαρετάχθησαν ἐπὶ τὴν ἐπτάπυλον πόλιν. Πλὴν ἀλλ' ὅμως τῇ τῶν θεῶν συνάρσει ὁ κίνδυνος παρήλθε καὶ νίκην ἤρατο ἡ ἱερὰ τοῦ Κάδμου πόλις ἀπαρχμύλλον. Ὁ ἥλιος τῆς ἡγουμένης ἡμέρας κατηύγασεν ἔτι τὴν αἴγλην καὶ τὴν ὑπεροφίαν τῶν ἐκπειλούντων ἐχθρῶν καὶ νῦν οὐδὲν ὁρατὸν ἢ τάφους καὶ νεκροί. Ὡς ἐκ θαύματος δὲ μόνον ἐπετεύχθη

τὸ ἔργον. Ὁ Καπνεὺς διανοούμενος ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν ἀνῆλθε τειχῶν νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὴν πόλιν ἐπλήγῃ ὑπὸ κεραυνοῦ. Ὅθεν οἱ τὰ πρῶτα φέροντες ἐν τῇ πολιτείᾳ συγκληθέντες ὑπὸ τοῦ Κρέοντος συνέρχονται εἰς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Κάδμου. Ἡ καρδία αὐτῶν εἶναι περίμεστος χαρᾶς. Χαιρετίζουσι τὸν Ἰσικῆ ἀνατέλλοντα ἥλιον, τὸν διώξαντα τὸν ἐχθρὸν, ἀναμετροῦσι τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου, τὸ θαῦμα ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ, τὴν ἐπὶ τῇ νίκῃ χαρμονὴν καὶ ἐπειδὴ ἐμνήσθησαν τῆς σχετλίας συνωρίδος τῶν ἀδελφῶν, προκαλοῦνται λήθην τῶν ἀλγεινῶν χάριν τῆς νίκης, ἣν ἐπέδον καὶ τῆς εὐλογίας, ἣν οἱ θεοὶ ἐπεδαψίλευσαν αὐτοῖς. Εἰς δὲ τοὺς τῶν θεῶν ναοὺς περισυναγείρει αὐτοὺς ἐνδόμυχος ἀνάγκη ἐξυμνοῦντας τοὺς προστάτας αὐτῶν ἐν ἐρατεινοῖς ἄτμασι. Ἐντεῦθεν παρέρχεται ὁ Κρέων καὶ εἰ καὶ κατὰ τήνδε τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ δρχήματος βλέπομεν ἡμᾶς αὐτοὺς μετατιθεμένους ἀναμέσων τῶν ἱστοριῶν τῶν παθῶν, ἅτινα εἶναι ἱκανὰ νὰ θίγῃσι τῶν ἰγῶν τῶν ἡμετέρων καρδιῶν καὶ νὰ ἐντείνωσι τὴν ἡμετέραν προσοχὴν, ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν ἐξαπινκίᾳ ἀκολουθίᾳ ἐγγίζει ἔτι μᾶλλον δίκην πληγῆς ἢ δεινὴ ἐκβάσις, ἕως οὗ ἅπαντα τὰ μέτεχοντα πρόσωπα περιπίπτουσιν εἰς ἀνίατον συμφορὰν. Μάτην ὁ χορὸς ἀποφεύγει τὴν ἐπιταγὴν τοῦ Κρέοντος, διότι τοῦτο ἐπιρρώνυσι τὴν ὑποψίαν αὐτοῦ ἐναντίον τῆς κακῆς προαιρέσεως ἀπάσης τῆς πόλεως. Μάτην ὁ μὲν φύλαξ ἀγγέλλει τὴν ὡς ἐκ θαύματος μοιραίαν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἀπηγορευμένου ἐνταφιασμοῦ, ὁ δὲ χορὸς ὑποσημαίνει τὰ ἔχνη θείας βουλήσεως ἐν τῷδε τῷ ἐνταφιασμῷ. Ὁ βασιλεὺς ἐν ὀργῇ ἀποσκορκίζει αὐτὸν καὶ τὰς παραινέσεις αὐτοῦ μὴ διαφεύγων κατέναντι καὶ ἐνὸς ἀσήμερου φύλακος νὰ ἐπισκιάσῃ τὸ ἴδιον βασιλικὸν ἄξίωμα. Ἡ Ἀντιγόνη ἄγεται καὶ ἀνομολογεῖται ἐργασταμένη τὴν πράξιν· ἡ δὲ τοῦ φύλακος διήγησις περὶ τοῦ περιπαθοῦς τρόπου τῆς ἐν τῇ δευτέρᾳ ταφῇ παρέρχεται ἄνευ ἐντυπώσεως ἐπὶ τῆς ἐμπαθείας τοῦ Κρέοντος. Οἱ ὑπερήφανοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς λόγοι τῆς παροργίζουσι τὸν τύραννον τοσοῦτον, ὥστε μάλιστα ἀπολύει τὴν ἀναίτιον Ἰσμήνην, ἐπὶ δὲ τὴν Ἀντιγόνην ἐπίκειται ἔτι μᾶλλον ἢ παρachoῖμα ἐν ἀρχῇ ἐξαγγελλομένη τιμωρία. Ἀδιάτρεπτος παραμένει κατὰ τὴν δέησιν τῆς Ἰσμήνης τοῦ συμμετασχεῖν τῆς τιμωρίας ἣτις ἐπίκειται ἐπὶ τῆς Ἀντιγόνης. Μάτην πειρᾶται ὁ υἱὸς ὑποδηλῶν τὴν κρίσιν τῆς ὅλης πόλεως ὅπως μολάσῃ τὴν δυσμάλακτον καρδίαν τοῦ πατρὸς ὑπὲρ τῆς φιλόκτης μνηστῆς. Καὶ αὐταὶ αἱ ὕσταται οἰμωγαὶ τῶν καταδικαζομένων δὲν διεγείρουσι τὴν ἀνάμνησιν τῆς εἰς τὸν Οἰδίποδ' ὅτε δοθείσης ὑποσχέσεως, δὲν κινῶσιν ἐν τῇ ὑπὸ πάθους τετυφλωμένῃ καρδίᾳ τοῦ ἐγγυτάτου συγγενοῦς των τὸν οὕτω φυσικὸν καὶ ἀνθρώπινον οἶκτον, δὲν ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν ἐσκαῖθις ἀναμέτρησιν τῆς ἀπηνόου μοίρας, ἥς ἐνεκα ἐν μέλος τῆς ἀτυχοῦς ταύτης οἰκογενείας (ἥ ὅμως καὶ αὐτὸς ἀνήκει) μετὰ τὸ ἄλλο ὑποκύπτει τῷ εἰδεχθεῖ ὀλέθρῳ. Καὶ ὡς πρότερον μετὰ τὴν ἀγγελίαν τοῦ Αἰμῶνος ὁ ποιητὴς διηγείρε ἀπαν τὸ πλῆθος τῶν Θεβαίων, οὕτω νῦν μετατίθησι τὸν κόσμον τῶν θεατῶν εἰς βίαιον ἐρεθισμὸν καὶ ἅπασαν τὴν με-

τοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν κακοδαίμονα σύγκρουσιν μεγάλων δυνάμεων, τὴν ἐνθάδε ἀπαντῶσαν.

Ἡ Ἀντιγόνη χωρεῖ πρὸς τὸ πεπρωμένον βερυκλγοῦσα καὶ μετὰ πραγματοῦ ἥρωϊσμοῦ, οὐδ' εἶναι παντελῶς ἀθώα, παραμένει μὴ παθοῦσα ἀπεικταῖον, δὲν ἀπεπειράθη ὅμως ὅπως μεταπείσῃ τὸν βασιλέα. Πάλαι ποτὲ ἐν Κολωνῷ χάριν τοῦ πατρὸς ἐνήσκησε πᾶσαν τὴν δυνατὴν εὐφράδειαν φιλητικῆς δυσμοίρου θυγατρὸς· ἤδη προβαίνει εἰς τὴν πράξιν, μὴ ἐξικετεύουσα τὸ παρῆκον τὴν ταφὴν τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ οὐδὲ δικτελεῖ τοῦτο ξένον τῇ ἰδίᾳ ἐαυτῆς συνειδήτῃ· διότι τοῦτου ἕνεκα πειρᾶται αὕτη ἐν τέλει ὅπως δικαιώσῃ τὴν πράξιν αὐτῆς διὰ τρόπου διαφερόντως ἀγχίνου, ἢ τοῦλάχιστον ὅπως δικαιολογήσῃ. Δεινῶς ἀντηχεῖ εἰς τὰ ὠτά της ἡ ὑστάτη λέξις τοῦ ἀποθνήσκοντος βασιλέως. Ἐτι ἅπαξ εἰσάγει τὸν χορὸν ἐνκτειζόντα εἰς τὸ στυγερὸν τέλος, ὃ προσέλετο ἡ τελευταία θυγάτηρ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, χωροῦσα μετέπειτα ἡτοιμασμένη εἰς τὸν φρικωδέστατον τῶν θανάτων. Τὰ τῶν δαιμόνων οὐδέποτε διαφεύγει. Ἡ Ἀντιγόνη πορεύεται εἰς τὸν θάνατον ὡς κληρονόμος ὑπαιτίου κακοδαίμονος γένους, ὑπὲρ οὗ ἐνίοτε ἐπέλαμψε καὶ ἀκτίς τις, ὅπως παρὰ χρῆμα ὑποκύψῃ εἰς τὴν παλαιὰν ἀκαταπόνητον συμφορὰν. Τῷ δὲ προσεγγόντι τὰ πρὸς τοῦτο μέσα ὅπως ἡ Ἀντιγόνη ἀχθῇ εἰς τὴν καταστροφὴν, δὲν πίπτει εὐτυχέστερος κληρὸς! Ὁ γεραῖος μάντις Τειρεσίης προσέρχεται ἐξ ἰδίης βουλῆς ἧς τε διὰ σαφῶν σημείων γινούσῃ τὴν ἐπιχειρήσασαν ἐκρηξίν δεινοῦ, καὶ δὴ ὑπ' ἀγκυλῆς προκίρσεως ὁρμώμενος σπεύδει ὅπως ποιήσῃται ἐκποδῶν μοιραίας πράξεις. Πλὴν καὶ τοῦτον, πρὸς δὲν τέως ὁ Κρέων προσηνέχθη μετ' εὐσταθοῦς μετριοφροσύνης καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Οἰδίποδα, φιλοδωρεῖ τὰς αἰσχίστας τῶν ὕβρεων, ὡς νῦν ἐναντιούμενον τῇ βουλῇ καὶ τῇ κλίσει τοῦ βασιλέως. Ἡ ψυχὴ τοῦ Κρέωντος ὡς ἐκ τῆς ἀντιστάσεως, ἣν εὗρεν ἐν τῇ ὀρθῷ ὑπολαμβανόμενῃ κρίσει τῆς τιμωρίας, πληροῦται ἐπὶ μᾶλλον ὑποψίας, ὥστε περιστοιχίζει αὐτὸν ἀπανταχόθεν ἐπονείδιστος προδοσίαι, καὶ ἐν τοιαύτῃ στάσει τῶν πραγμάτων ἐπιλανθάνομενος τῆς προτέρως προόδου τῶν γεγονότων, ἅτινα ἐπεῖθε, προσάπτει τῷ τυφλῷ γέροντι τὴν μάλιστα ἀπίθανον μέμφιν τῆς παρὰ τῶν ἀντιπάλων δωροδοκίας, ὧν τοὺς σκοποὺς ἐξυπηρετῶν ἐξαγκυλᾷ εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Πολυνείκου. Ἡ δὲ τοῦ μάντεως τοῦτου ἐμφανιστικὴ συναποτελεῖ τὴν εἰκόνα τῆς τραγωδίας. Ἀφ' οὗ καὶ οὗτος παραφερόμενος ὑπ' ὀργῆς καὶ ἐν τῇ συνειδήτῃ τοῦ ἑαυτοῦ ἀναιτίου, ἀνθρωπίνῃ τῷ τρόπῳ παρυσύρθη εἰς παρομοίους αἰτιώσεις παρέρχεται ὡς ἐκπροσωπῶν τὴν θεῖαν βούλησιν, ἀνοίγει τὸ στόμα ὅπως προαποκαλύψῃται τὸ στυγερὸν πεπρωμένον, εἰς ὃ ἐμελλεν ἤδη παρὰ χρῆμα νὰ περιστῇ ὁ Κρέων, καὶ ἀποχωρίζεται συμπαρομαρτούσης τῆς ἐκπλήξεως τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων τοῦ λαοῦ, ἐν ᾧ ἐν ταῖς τελευταίαις λέξεσι μετὰ τῶν μαντείων, ὡς ἀνακηρύσσει ὡς φωνὴν τοῦ μαντείου, ἐγκυκταμιγνύει ἐκδηλώσει τῆς προσωπικῆς ἀπεχθείας, δι' ὧν γινώσκει τις ἐν αὐτῷ οὐ μόνον τὸν καθηγιασμένον ἱερέα, ἀλλὰ καὶ

τὸν ἐξουδισμένον ἄνθρωπον. Τελευταῖον μανθάνει ὁ Κρέων τὰς πλάνους εἰς αἷς αἰσυνέτως καὶ αὐτοδеспότως ἐγκατερίχθη, ὅτε νῦν πεπαισμένος περὶ τῆς ἐπικινδύνου ὁδοῦ ἦν ἐτρέπη, σπεύδει ἵνα τὸν μὲν Πολυνείκην θάψῃ, τὴν δ' Ἀντιγόνην σώσῃ καὶ ἐξευμενίσῃ τὴν μῆνιν τῶν θεῶν. Ἡ τελευταία λοιπὸν πράξις τῆς τραγωδίας μετὰ τὴν κρίσιμον ἐμφάνισιν τοῦ Τειρεσίου ἐν συντετριμμένῳ τρόπῳ ἐπισπᾶται ἅπαντα τὸν ὄγκον τῆς ἐκρηγνυμένης πανωλεθρίας ἐπὶ τὴν ψυχὴν τοῦ Κρέοντος. Καὶ τὸ μὲν ἐν κατώρθωσεν, ἤγουν τὴν ταφὴν τοῦ Πολυνείκου. Δι' ἰδίᾳς ἐργασίας καὶ στενοχωρίας ἐξηνγκάσθη νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ ἔργον, ὅπερ ἦτο ὁ σκαπὸς καὶ τὸ τέρμας τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ ὅπερ τὸ ὀρθὸν φρόνημα τῶν πολλῶν ἀπῆται καὶ ὁ παντοκράτορ νόμος ὥρισεν. Ὅπου δὲ διανοήθη ὅπως ἐνδείχεται τὴν τιμὴν, τὸ καθήκον τοῦ ἡγεμόνος, τὸ ἀπροσώποληπτον ὤφειλεν ἀναγκασίως νὰ παραιτήσῃται ταῦτα, ἢ προκίρεσις αὐτοῦ ὤφειλε νὰ ὑποχωρήσῃ τῇ θεῇ βουλήσει. Καὶ ὁμοίως εὔρεν αὐτὸν ἢ ἐπὶ τῷ πλημμελήματι τιμωρία· διότι ἡ Ἀντιγόνη δὲν ἐσώθη, ἢ δὲ μοῖρά της ἤλασε τὸν ἀνέλπιδά υἱὸν πρῶτον εἰς βιαίαν ἀποτροπὴν τοῦ πατρὸς λόγῳ καὶ ἔργῳ, μετὰ δὲ ταῦτα εἰς αὐτοκτονίαν. Ὁ Κρέων ἐπέπρωτο νὰ θεᾶται αὐτοπροσώπως τὰ δεινὰ κατὰ πάσας αὐτῶν τὰς μορφάς, τὰ δεινὰ τὰ κακίως τιτρώσκοντα τὴν καρδίαν αὐτοῦ ὡς πατρός. Ἐπέπρωτο αὐτοπροσώπως νὰ ἀνακομίσῃ τὸν νεκρὸν τοῦ υἱοῦ εἰς τὴν παλαιὰν ἀκρόπολιν τῶν Θεῶν καὶ ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς νὰ νέχῃται τὴν ὄψιν τοῦ ὅλου δράματος τοῦ ἐκ τῆς ἰδίας τυφλώσεως ἐκπηγάκοντος. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰσέδω εἰς τὰν ἄκτορα ἡ ἀγγελία περὶ τῆς ἀπαισίῃς ἐκδόσεως τῶν τοῦ Κρέοντος προσπαθειῶν. Καὶ δὲ ἔπαυθ' ἡλθε μετὰ τοῦ νεκροῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τὸ δευτέρον δυστύχημα ἐτρέπη ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Καὶ δὴ ἡ ἐπὶ τῷ υἱῷ θρηνηδία ἐναύται τῇ τῆς ἰδίας συζύγου καὶ εἰ καὶ αὐτὸς δὲν ἦτο παρὼν καὶ αὐτόθι ὁμοίως οὐδερμία φειδῶ ἐγένετο νὰ μὴ ἐπίδῃ ἐν ἑκαστον μέρος τοῦ μοιραίου γεγονότος. Καὶ τῷ βασιλεῖ μετὰ τοιαύτας καὶ τηλικαύτας περιπετείας οὐδὲν λείπεται, ἢ ἢ ἐπείγουσα εὐχὴ ταχέως θανάτου, ἦτοι ἡ μοναδικὴ ὑστάτη ἐλπίς δυστήνου καὶ παντελῶς ὑπαιτίου ψυχῆς. Ἦτο ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς διοικήσεώς του, καὶ ἡ μὲν βούλησις αὐτοῦ ἦτο ἀγαθὴ, ἡ πορεία ὁμοίως, ἦν ἐνεχάραξεν, ὀλεθρία. Αὕτη ἡ μόνη ἡμέρα ἐπὶ ἡνέγκε θάνατον καὶ πανωλεθρίαν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα καὶ οὐ μόνον τοῦ ἰδίου οἴκου, ἀλλ' ἅμ' αὐτῷ καὶ τῆς πόλεως τῶν Θεῶν, ἥτις ἐν ἀλίγοις ἔτησιν εἶδε τὰ ἰδία τέκνα ἐφορμῶντα ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ νῦν ἠττήθη ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ ἀγῶνι. Μετὰ δὲ τοῦ βασιλικοῦ γένους, τοῦ ἐκ τοῦ Κάδμου ὀρμωμένου κατέπεσε καὶ ἡ πόλις των, καταστὰς ἄφαντος ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν μητροπόλεων τῆς Ἑλλάδος.— Ὁ ἐγκύπτων εἰς τὴν μελέτην τῆς παρούσης τραγωδίας δεόν νὰ ποθευμάζῃ αὐτὴν· διότι ἥπασα ἡ οἰκονομία ἐν τῇ εὐσυνόπτῳ αὐτῆς ἐνότητι εἶναι θαυμασία. Οὐδὲν κεφάλαιον ἐπιφαίνεται ἐφ' οὗ νὰ παθῇ τις τὴν ζωηροτάτην πρόοδον καὶ ὅπου ἡ ψυχὴ νὰ μὴ αἰσθάνηται ἐαυτὴν δεσμευομένην ἐν τῷ κύκλῳ τῶν

δρώντων προσώπων. Ἀπροσδόκητον προστίθεται εἰς ἀπροσδόκητον καὶ αἱ συζεύξεις τῶν καθέκαστα κεφαλῶν γίνονται ἐν θαυμασίῳ δεσμεύοντι τρόπῳ. Ἡ ἐπ' ἀλλήλους ἐπικρὴ τῶν σκηνῶν, ἡ ἐξαπινασία διέξοδος, ἡ φυσικὴ καὶ ἀναγκαστικὴ ἀνάπτυξις, ἅπαντα ταῦτα συλλήβδην συντελοῦσιν εἰς παραγωγὴν ἰσχυρᾶς δράσεως. Ἀπανταχοῦ ἐπιφαίνεται τὸ δημιουργικὸν ἄρμα καὶ ἐπινοητικὸν πνεῦμα τοῦ ποιητοῦ καθ' ὅλον τὸ μέγεθος αὐτοῦ. Οἱ δὲ χαρακτῆρες τῶν δρώντων προσώπων εἶναι τοσοῦτον σαφεῖς, τοσοῦτον συνεπῶς συγκεκριημένοι τοσοῦτον ἀνθρωπίνως καὶ ἀληθῶς ἐκτετυπωμένοι, ὥστ' ἀπανταχοῦ τῷ καθ' ἑκάστον συνδέεται τὸ καθόλου, καὶ αἱ ιδιότητες ἐκάστων μεταποιεῖνται εἰς ἐκπροσώπους διηγετικῶς ἐπανιούτων καὶ γνησίως ἀνθρωπίνων μορφῶν. Ἐνεργοὶ καὶ εὐθαρσεῖς ἀντίκεινται ἀλλήλοις οἱ χαρακτῆρες, ἐξαίρουσι καὶ διαλευκαίνουσιν ἑαυτοὺς ἀμοιβαίως. Καίτοι δ' οὐδὲν τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς παρερχομένων κυρίων προσώπων εἶναι ἀνυπαίτιον, οὐδὲν ἥττον οὐδὲν παρίσταται ἀνάξιον τοῦ ἐνδομύχου οἴκτου, οὐδὲν εἶναι ἐστερημένον γενναίας ψυχῆς καὶ ἁμοιβῶν μεγάλου καὶ μεγαλοπρεπείας.

Ἐξ ἴσου ἀξιοθαύμαστος εἶναι καὶ ἡ μορφή, καθ' ἣν ἐκτυλίσσεται γλῶσσαι πνεύματος καὶ ζωῆς ἀνάμεστος, πλήρης μέτρου καὶ ἀξιώματος καὶ περίμεστος ἰσχύος καὶ τόλμης. Καὶ ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς μεταρροῦται ὑπὲρ τὸ τετριμμένον ἐπιστάμενος νὰ δημιουργῇ τι ἀντάξιον τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος. Οἱ διάλογοι εἶναι βραχεῖς ἔντονοι καὶ σημαντικοί. Ταχέως ἀντίκεινται πᾶσαι ἔννοιαι εἰς ἔννοιαν, ἡ εἰκὼν πρὸς τὸ ἀντίτυπον, εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἡ ἄμυνα καὶ ἡ νέα ἐπίθεσις. Οἱ μακρότεροι λόγοι, οἱ ἐκάστοτε προσηκόντως τοῖς διαλόγοις ἐνυφκινόμενοι, εἶναι ἀνάμεστοι θερμῆς καὶ παποιδήσεως, οἶονεὶ πρότυπα τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης ῥητορείας, ἥτις μετὰ ταῦτα κατεδείχθη τοσοῦτον νεωρότης, καὶ ἐζήτησε καὶ εὔρε το μέγαλειόν της οὐχὶ ἐν κενσπούδῳ κόσμῳ λέξεων, ἀλλ' ἐν τῇ θαυλεῖ τῶν ἐνοιῶν, ἐν τῇ ἀφασιώσει εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐν τῇ ἀπκγγελίᾳ ἐπειγόντων αἰτίων. Καλῶς λοιπὸν διατεταγμένοι παριστάνουσιν ἅπαντες ἐκλεκτὸν προοίμιον, ἀρμοδίαν ἐκδοχὴν τῆς ὑποθέσεως, καὶ δικυγὴ κατανομὴν, ταχεῖαν πρόοδον καὶ πειστικὸν τὸ τέλος. Ἀπκράμιλλοι δ' εἶναι καὶ αἱ διηγήσεις, αἵτινες ἀναπαριστῶσι τὸ συμβεβηκὸς ὡς παρὸν, περιέχουσι τὴν ὅλην ἐπικρὴν λαμπρηδὸνα τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων τῶν ἡρώων, καὶ μόνον ἐν τῷ πνεύματι ἐπιγενεστέρου αἰῶνος καὶ ἄλλου φύλου νεωστὶ δημιουργηθεῖσαι. Ἀνυπέρβλητοι εἶναι καὶ οἱ ῥυθμοὶ ἀντιστοιχοῦντες ἀπανταχοῦ πρὸς τὸ μέγα περιεχόμενον, ὅτε μὲν ἀπκλοι καὶ πρκεῖς, ὅτε δ' ἰσχυροὶ καὶ δυνατοὶ, συζευγνόμενοι ἀλλήλοις διὰ λεπτότητος καὶ αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ καὶ συνεπῶς διευθυνόμενοι ἄλλοτε μὲν εἰς ἰσχυρότερον, ἄλλοτε δ' εἰς ἐρασιμώτερον ἦχον. Τὰ δὲ χορικά καταλέγονται εἰς τὰς καλλίπρεπστάτας δημιουργίας τῆς παρ' Ἑλλήσι λυρικῆς ποιήσεως, ἀποτελοῦντα πάλιν ἀμοιβαίως ἐν ὅλον μετὰ σαφῶς ἐκδεδηλωμένης προόδου καὶ συναφῆς. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον καὶ τὸ τελευταῖον εἰσάγουσιν ἀμέσως τὸν ἀναγνώστην

εἰς τὸ μέσον τῆς στάσεως τῶν Θεῶν τάσσονται αὐτὸν ζωνοῦ τῷ τρόπῳ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐφ' οὗ ἅπαντα ἐκτυλίσσονται. Τὸ δὲ δεύτερον, τὸ τρίτον, τὸ τέταρτον καὶ τὸ πέμπτον ἀφαιρῶνται καθόλου ἐξ ἀνθρωπίνων ἀναφορῶν. Ὁ Θεοτὴς βλέπει ἐπαλλήλως τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν ὕλικοις πράγμασι καὶ τὸν ἠθικὸν αὐτοῦ σάλον καὶ τὰ δύο τιθέμενα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν διὰ τύπων ἐξ ἑαυτοῦ ἰσχυρῶν καὶ ἀληθινῶν. Βλέπει τὴν συμφυεῖν ἐκάστων καὶ ὁλοκληρῶν γενῶν, ἅτινα διὰ τὸ ἐκυτῶν ὑπαίτιον ὑποκύπτουσι τῇ εἰραρμένῃ, ἀγόμενα ἀπὸ τῆς μιᾶς βαθμίδος τοῦ ὁλέθρου εἰς τὴν ἑτέραν. Ἀναγνωρίζομεν ἐν τῇ ἔρωτι δύναμιν καταδεσπύζουσαν ἀβιάστως τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Ἀντιλαμβάνομεθα τελευταῖον ἐνίων παραδειγματικῶν δυσπαιθείας πρὸς τοὺς Θεοὺς καὶ τὰ ἐπακολουθήματα αὐτῆς, πῶς δηλ. ἡ νέμεσις εὐρίσκει τὸν ἄθεον καὶ πῶς σωτηρίας ἔρημος ὁ φαῦλος βυθίζει εἰς τὸν ἴδιον ὁλεθρον. Ὅποσον ἔλλογος συνφθὰ πᾶσι τούτοις εἶναι ὁ ἐπίλογος, ὁ σωπροσύνην καὶ θεοφοβίαν τοῖς ἀνθρώποις παραινῶν, ὡς τὸ μόνον αὐτοῖς μέσον πρὸς τὸ εὐδαιμόνως διαγεῖν. Καὶ οὕτω δὴ εἰςδύομεν εἰς τὸ μέγα βάθος, ἐξ οὗ σύμπασα ἡ μορφή τῆς παρούσης τραγωδίας ἐξέρχεται μετὰ πασῶν τῶν ζοφερῶν καὶ ἐπωδύνων αὐτῆς ἐμφανίσεων ἢ φαινομένων. Τοῦ τραγικοῦ ποιητοῦ ἰδιόζον ὑποκείμενον εἶναι πάντοτε ἡ ἀμυχρτία καὶ τὸ ὑπαίτιον τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ γενέσει, προόδῳ καὶ ἐν τοῖς ἐπακολουθήμασιν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι σοφὸς περὶ τὸ κρίνειν ἄλλους, ἀλλ' ὡς πρὸς ἑαυτὸν ἐμπίπτει εἰς πλάνην. Βούλεται τὸ ἀγαθὸν ὀριστικῶς, ἀλλ' ἀναμέσων τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου προσπαθειῶν παραφέρει αὐτὸν ἰδιογνωμοσύνη καὶ ἀβουλία ἐμβαλλούσας εἰς ἁμαρτήματα. Τὰ μέλιστα ἀκουσίως καὶ ὡς τὸ πλεῖστον οὐχὶ πρὶν στῶμεν ἐπὶ τοῦ βυβάθρου, εἰς ὃ ἀσυνειδήτως περιέστημεν καὶ εἰς ὃ μελετῶμεν νὰ ἐμβυθισθῶμεν, βουλόμεθα νὰ μεταστρέψωμεν. Αἱ ἀντιθέσεις αἱ ἀντιτιθέμεναι ἡμῖν πρὸς ἡμετέρην σωτηρίαν ἐπὶ τῆς φθοροποιοῦ ὁδοῦ, παροξύνουσιν ἡμᾶς ἔτι μάλλον διεγείρουσαι ἐκάστοτε κρισιμωτέραν πλάνην, εἰς ἣν ἀπερισκέπτως περιπλεκόμεθα, καὶ ἐν ἣ πολλὰκις περιορῶμεν τὰ ἀγιώτερα τῶν ἀγαθῶν καὶ διαψεύδομεν τὰ ἴδια ἡμῶν βέλτισται ἀξιώματα. Ὁ Κρέων κοσμεῖται σοφωτάταις ἐννοίαις, κατέχει τὰς βέλτιστας βουλὰς, τὰς χρηστοτάτας τάσεις, ἀλλὰ περιορᾷ τὸ πρὸ τῶν παδῶν κείμενον καὶ δὲν ἡσυχάζει πρὶν ἐφίκηται αὐτοῦ. Πῶς ἠδύνατο νὰ παρίδῃ, ὅτι τὸν πόλεμον δὲν ἤγαγε μόνος ὁ Πολυνείκης, ὅτι καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ περιπίπτουσιν εἰς ὁμοίαν αἰτίαν ὅπως δὴ καὶ εἰς ὁμοίαν μοῖραν καὶ θεῶν κρίσις ἀφῆρπασαν αὐτούς; Πῶς ἠδύνατο ὑπὲρ τὴν ἴδιαν εὐχὴν νὰ ἐπιδείξηται τὸ ἀπροσωπόληπτον, νὰ ἐπιλάβηται τῶν ἀνωτέρων νόμων, οἷς ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ ὑποτέτακται; πῶς ἠδύνατο νὰ κανονίσῃ ποινὰς ὑπερβαίνουσας πᾶν μέτρον; πῶς ἦτο δυνατόν σκληρῶς νὰ κωφεύῃ πρὸς πάντα οἶκτον, νὰ διατελῇ ἀμνήμων τῆς οἴκοθεν προσφερομένης ἐννοίας, ὅτι τῇ νίκῃ δέον νὰ παρακολουθῇ εὐχαριστία πρὸς τοὺς Θεοὺς, οὐχὶ δὲ νέεσθαι ἀφορμὴ εἰς ὁλεθρίους περιπλοκάς; πῶς ἦτο δυνατόν γὰρ προῖν εἰς πραγματικὴν ἀτέλειαν ἐναντίου

τῆς συνειδήσεως τῆς πατρώας θρησκείας; Σκληρὰ εἶναι ἡ τιμωρία τῆς ἑλαχεν! Ἡ δ' Ἀντιγόνη καὶ τοι ἐν καθηγιασμένῳ μεγαλείῳ παρισταμένη οὐδὲν ἤττον καὶ αὖτις, ἢ ἐπὶ τῷ ἐδάφει τῶν θεῶν νόμων ἐδραζομένη, ἐφ' ὅσον ἐπιδεικνύει ὑπερβάλλοντα ζῆλον περιβάλλει τὴν ἐμφάνισίν της δι' ἐνοχλῆς, ἥτις εἴτι μᾶλλον καθίσταται ἀλγεινὴ, ὅτῳ ἡ στήσις αὐτῆς εἶναι ἀνωτέρω καὶ μεγαλοπρεπεστέρα. Ὑπέρμετρος δριμύτης, ὑπερβάλλουσα ὁμότης πρὸς τὴν ἀδελφὴν, παρεκτὸς τούτου ὀλιγορίας καὶ παρὰ βίας τοῦ βασιλικοῦ ἀξιωματοῦ ἐπιβαροῦσιν αὐτὴν, ἀποτελοῦσαι ὡς εἰπεῖν τὰ στοιχεῖα τοῦ ὑπαιτίου αὐτῆς καὶ ἐρμηνεύουσαι πῶς καὶ διὰ τί καὶ ἡ Ἀντιγόνη δὲν ἀπαλλάσσεται τοῦ Κλήρου τοῦ ὅλου οἴκου. Ὅθεν ἡ πηγὴ τῆς ἀμαρτίας παραμένει ἀπανταχοῦ ἡ ἀβουλία ἐπιφαινομένη τελεσιουργὸς ἐπὶ ἀσεβημάτων καὶ πλημμελημάτων πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ τὴν θρησκείαν. Ἐὰ δ' ἐπακολουθήματα αὐτῆς εἶναι θάνατος καὶ καταστροφή.

Καλῶς παρατηρῶν ὁ ἀνκνῶστης τὸ ὅλον τοῦ παρόντος δράματος ἀνομολογεῖ ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐξέθεσεν ἐν αὐτῷ ἐννοίας, αἵτινες ἐν μέρει καθήκουσι πολλῷ εὐρύτερον, ἢ ὅσον δύναται νὰ παραγάγῃ τοιαύτας τὸ θρήσκευμα τῶν ἑθνικῶν. Μεγάλην ἔννοιαν ὁ ποιητὴς περιλαμβάνει (ὡς ἐν παραδείγματι) ἐν ταῖς λέξεσι τῆς Ἀντιγόνης (ς. 71—77)

... καί νον δ' ἐγὼ

ΘΑΨΩ. Καλὸν μοι τοῦτο ποιοῦσθι θανεῖν·
φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μέτα
ῥοια πανουργήσας· ἐπεὶ πλείων χρόνος,
ὃν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω τῶν ἐνθάδε.
Ἐκεῖ γὰρ αἰ κείσομαι· σοὶ δ' εἰ δοκεῖ,
τὰ τῶν θεῶν ἔντιμ' ἀτιμάσας ἔχε.

Ἀνέκαθεν ἐπ' ἱσθῆς ἐξήγειρε τὸν θαυμασμόν ἡ πρὸς τὸν Κρέοντα τῆς Ἀντιγόνης ἀπάντησις, ἐν ᾗ περιέχονται μεγαλοπρεπέστατοι στοχασμοὶ (ς. 450 κ.έ.)

οὐ γὰρ τί μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε
οὐδ' ἡ ἑσθνοικὸς τῶν κάτω θεῶν Δίκη,
οὔ τοὺςδ' ἐν ἀνθρώποις ὤρισαν νόμους·
οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ὥομαι τὰ σὰ
κηρύγμαθ', ὥς τάγραπτα κάσφαλῇ θεῶν
νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν.
Οὐ γὰρ τι νῦν γε κἀχθές, ἀλλ' αἰ ποτε
ζῇ ταῦτα, κοῦδεὶς οἶδεν ἐξ ὅτου ὤφνη.
Τούτων ἐγὼ οὐκ ἔμελλον, ἀνδρὸς οὐδενὸς
φρόνημα δεῖσας, ἐν θεοῖσι τὴν δίκην
ῥώσιν, θανουμένη, γὰρ ἐξήδη, τί δ' οὐ;

Ὡς αὐτῶς νευρωδιστάτη ἐν ἀπάντη τῇ νῦν τραγωδίᾳ εἶναι ἡ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπόκρισις τῆς Ἀντιγόνης, ἣν προσκαλεῖται ἐκεῖνος νὰ μὴ ἀπονεύμῃ

ἔσας τιμὰς τῷ δυσμενεῖ τῆς πατρίδος ἀδελφῷ αὐτῆς ταῖς ὀφειλομέναις τῷ
προενεγκόντι ἑαυτὸν ὀλοκαύτωμα ὑπὲρ τῆς πατρίδος (ἦτοι τῷ Ἑτεοκλεῖ)
οὗτοι συνέχθαι, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔρυν (στ. 323)

Τούτῳ δ' ἀρμόττει τὸ ὑπὸ τοῦ χοροῦ ἐν πανηγυρικοῖς ἄσμασι ἀνακηρυσσόμε-
νον καὶ ἣτις ᾠδὴ καταλέγεται εἰς τὰς κρατίστας τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως
(στ. 334 κ.έ.)

πολλὰ τὰ δεινὰ, κοῦδέν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει*

βραχεῖα καὶ ἔτι καὶ νῦν ἐπικναλαμβανομένη ὑποτύπωσις πρὸς δῆλωσιν τοῦ
μεγάλουργοῦ, δι' οὗ ἐπαικίσθη ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ καταδρασπίζειν τῆς γῆς
περαιομένη ᾧδε·

σοφὸν τι τὸ μηχανόεν τέχνας· ὑπὲρ ἐλπίδ' ἔχων
ποτὲ μὲν κακόν, ἄλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν ἔρπει·
νόμους τ' αἰείρων χθονὸς
θεῶν τ' ἔνορκον δίκαν
ὕψιπολις· ἀπολις, ὅτῳ μὴ καλὸν
ξύνεστι, τόλμας χάριν·
μήτ' ἐμοὶ παρέστις
γένοιτο μήτ' ἴσον φρονῶν ὃς τάδ' ἔρδει.

Ἐν Ναυπλίῳ μηνὶ Ἰανουαρίῳ 1880.

N. ΠΕΤΡΗΣ γυμνασιάρχης.

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ὁ π δ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΟΝΤΟΥ.

§ 11 *

Ἄστυ, ἀστίτης, ἀστός, ἀστικός, ἀστεῖος, ἐξ οὗ ἀστεῖσμός, ἀστεῖσμος, ἀστέϊσμος) καὶ ἀστειεύομαι.

Ἄστικός, οὐχὶ ἀστυκός.

Ἐκ τῆς λέξεως ἄστυ, ἣτις εἶνε παλαιοτάτη ἀπαντῶσα καὶ ἐν τοῖς Ὀμη-
ρικοῖς ἔπεσι, παρήχθησαν τέσσαρα ὀνόματα, τὸ δις ἢ τρίς εὐρεθὲν ἀστίτης,
τὸ σύνηδες ὑπάρχον ἀστός, οὗ καὶ ὁ Ὅμηρος ποιεῖται χρῆσιν, καὶ τὰ παρὰ
τοῖς μεθ' Ὀμηρον φερόμενα ἀστικός καὶ ἀστεῖος, ὧν κοινότερον καὶ γνωρι-
μώτερον τὸ δεύτερον.

Στέφ. Βυζάντ. σελ. 139, 12 α' Ἄστυ: ἡ κοινῶς πόλις — Ὁ πολίτης ἀστός

*13. σελ. 228.